

УДК 005.932:339.14
JEL L1, P23

ЛИСЮК В.М.

д-р екон. наук, проф.

зав. відділом ринкових механізмів і структур

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ

Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: vlisiuk@ukr.net

HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-8766-4325

ТОПАЛОВА І.А.

канд. екон. наук, доц.

ст. наук. співроб.

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ

Французький б-р, 29 м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: djesi@te.net.ua

HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-7845-6612

АНИЦА ХУНЕТ

к.т.н., професор

проректор по науковій та художній роботі

і міжнародному співробітництву

Університет Север, Вараджин, Хорватія

відділ економіки бізнесу

E-mail: anica.hunjet@unin.hr

ВІДТВОРЮВАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ ТЕОРІЇ РИНКОВОЇ ЛОГІСТИКИ

Актуальність. В умовах розвиненої ринкової економіки та поглиблення спеціалізації господарюючих суб'єктів теорія логістики більшою мірою зорієнтована на підприємства, а не на ринки та потребує певної ринкової переорієнтації. Під тиском ринкових процесів, науковці пробують узагальнити ринкові логістичні процеси товароруху шляхом введення таких понять, як: «логістична система», транспортна, збутова логістика. Подальший аналіз теорії логістики потребує звернути увагу на головний елемент ринку - товар зважаючи на те, що всі господарюючі суб'єкти у ринковій економіці працюють у ринковому середовищі, тобто у межах відповідних товарних ринків. Тобто будь-який господарюючий суб'єкт належить до певного товарного ринку тобто функціонує у межах визначеного товарного ринку. Зазначимо, що товар є саме той елемент, який визначає ринок – товарний ринок. Отже саме реалізація функцій товароруху об'єднує відповідних господарюючих суб'єктів між собою в логістичний ланцюг товарного ринку. Логістичний ланцюг – це чітко визначений маршрут товароруху з логістичними переходами, в яких відбуваються зміни характеру товарного потоку, а також і зміни власника.

Мета та завдання Метою даної статті є розробка підходів до формування теорії ринкової логістики на відтворювальному принципі.

Результати. Розробка пропозицій щодо формування теорії ринкової логістики на відтворювальному принципі. Наведено визначення категорії «ринкова логістика», сформовані принципи за якими мають організовуватись ефективні логістичні ланцюги товарних ринків та виникати на них відтворювальні процеси.

Висновки. Побудова ефективної відтворювальної логістики ринку також забезпечується мінімальними витратами пов'язаними з рухом матеріального потоку від постачальника до споживача у мінімально можливі терміни. Однак, реальний процес переміщення товароруху по ринку пов'язаний з появою на його шляху деяких перешкод (бар'єрів), або точок логістичних розривів, що призводить, з одного боку, до зростання опіру та збільшення витрат на його подолання, а з іншого, до примусового складування (затримки), коли виникає недостатність пропускної спроможності ланки ринкового ланцюга. Тому завданням наступних досліджень ринкової логістики є визначення способів подолання цих перешкод або точок розриву, які погіршують ідеальні умови переміщення матеріальних потоків, каналів товароруху як відхилення від єдиного прямолінійного напрямку.

Ключові слова: товарний ринок, ринкова логістика, відтворювальний процес.

LISYUK V.M.
Dr.Sc. (Economics), Prof.
Institute of Market Problems And Economic &
Ecological Research of the National Academy of Sciences of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine
E-mail: vlisyuk@ukr.net
HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-8766-4325

TOPALOVA I.A.
Cand. econ sciences, Senior Research Fellow
Institute of Market Problems and Economic & Ecological Research NAS of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine
E-mail: djesi@te.net.ua
HTTPS://ORCID.ORG/0000-0001-7845-6612

ANICA HUNJET
Ph.D, associate professor
Vice-rector for Scientific and Artistic Work and International Cooperation
University North, Varazdin, Croatia
Department of Business Economics
E-mail: anica.hunjet@unin.hr

AN IDEOLOGICAL PRINCIPLE FORMING THE MARKET LOGISTICS THEORY

Topicality. In the conditions of a developed market economy and the deepening of the specialization of business entities, the theory of logistics is more oriented towards enterprises, and not to markets, and needs some market reorientation. Under the pressure of market processes, scientists are trying to generalize the market logistics processes of goods through the introduction of such concepts as: "logistics system", transport, marketing logistics. Further analysis of the theory of logistics requires attention to the main element of the market - the product, given that all economic actors in a market economy operate in a market environment, that is within the relevant commodity markets. That is, any business entity belongs to a certain commodity market ie it operates within a defined commodity market. Note that the product is precisely the element that determines the market - the commodity market. Consequently, the realization of the functions of the commodity movement combines the respective economic entities among themselves into the logistic chain of the commodity market. The logistic chain is a clearly defined route of a commodity wheel with logistic transitions, in which there are changes in the nature of the flow of goods, as well as changes in ownership.

Aim and tasks. The purpose of this article is to develop approaches to the formation of the theory of market logistics on the reproductive principle.

Research results. Development of proposals for the formation of the theory of market logistics on the reproductive principle. The definition of the category "market logistics" is given, the principles on which effective logistic chains of commodity markets should be organized and their reproductive processes must be formed.

Conclusions. Construction of an effective reproduction market logistics is also provided by the minimum costs associated with the flow of material flow from the supplier to the consumer at the minimum possible date.

However, the real process of movement of goods in the market is associated with the appearance on its way of some obstacles (barriers), or points of logistical gaps, which, on the one hand, leads to increased opium and increased costs for overcoming it, and on the other hand, to forced warehousing (delay) when there is a lack of bandwidth of the market chain links. Therefore, the task of the next research of market logistics is to determine ways to overcome these obstacles or gap, which impair the ideal conditions for the movement of material flows, channels of commodity movement as a deviation from a single straight line.

Key words: commodity market, market logistics, reproduction process.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Усвідомлюючи необхідність розвитку теорії логістики, слід також усвідомити, що саме має лежати в основі її економічної мети. Такою основою є ринкова логістика. Існуюча теорія розкриває теоретичну сутність логістики, пояснює, що навіть якщо логістика спрямована на задоволення, в першу чергу,

споживчого попиту, то, обов'язковою, правда не завжди очевидною, умовою, є ефективність діяльності підприємств – господарюючих структур суб'єктів логістичного ланцюга ринку.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Питаннями наукового та практичного застосування логістики займалися такі вчені: В. Губенко, І. Майорова, І. Смірнов, В. Лівшиц, О. Лямзін, Я.Нефедова, М. Хара, Л. Миротін, В. Поліщук, В. Доля, А. Гаджинський, А. Кальченко, Ф. Котлер, Л. Гурч, В. Круглов, В. Крикавський, В. Мельниченко, М. Окландер, О. Котлубай, І. Савенко, І. Комарницький, І. Літовченко, Ю. Пономарьова, Р. Сопільник, Д. Бауерсокс, М. Крістофер та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Цією проблемою сучасні науковці займалися суто у рамках теорії економіки підприємства і надавали підприємствам усі логістичні функції (від виробництва до постачання продукції споживачу). Але в сучасних ринкових умовах коли поглиблюється спеціалізація господарюючих суб'єктів, що надають відповідні послуги на товарних ринках відбувається спеціалізація на виконання окремих логістичних функцій тому, сама логістика під тиском ринкових трансформацій теж поступово набуває ринкових ознак і якщо її розглядати у цілісному вигляді, то вона набуває форми і категоріального змісту як логістики ринку, а не окремого підприємства [1-4].

Формулювання цілей дослідження. Нами поставлені наступні завдання, які потребують наукового вирішення:

- визначити методологію формування логістики релевантних ринків;
- визначити механізми товарно-грошових відносин (обміну) у процесі просування товарів на ринку;
- розробка рекомендацій щодо визначення принципів побудови ефективних логістичних ланцюгів товарних ринків.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Певну спробу щодо осмислення теорії логістики роблять дослідники шляхом введення та пояснення поняття «логістична система». Таким чином вони пробують об'єднати різні ринкові суб'єкти та функції, які вони виконують у єдиній ринковій структурі - системі.

Значною мірою виникають питання до існуючої теорії логістики і в частині спроби її обґрунтувати через дезінтеграцію, тобто спробу аналізувати логістичну структуру, розподіляючи її на види за функціональними ознаками, наприклад: «логістика підприємства», «транспортна логістика», «збутова логістика», «складська логістика» та інші, а також за суб'єктами виконання логістичних операцій (підприємства, спеціалізовані логістичні структури, транспортні компанії, сервісні центри). При проведенні детального аналізу необхідно звернути увагу на те, що логістичні функції при такому поділі переплутуються між господарюючими суб'єктами, що надають різні логістичні послуги. Так, логістиці підприємства надаються повноваження транспортної, накопичувальної, збутової, розподільчої та інших логістичних функцій. З'ясовується, що стосовно того, хто має виконувати ті, чи інші логістичні функції, - не має загальної спільної думки, хоча зрозуміло, що це залежить від спеціалізації тієї, чи іншої господарюючої структури, її спроможності виконувати відповідні роботи та вбудовуватись у логістичний ланцюг ринку зі своїми послугами чи товарами [5, 6].

Ці зауваження, набувають особливого значення в умовах поглибленої спеціалізації цих суб'єктів, що приймають участь на ринку у виконанні функцій сприяння товароруку – логістичних сервісів.

Подальший аналіз теорії логістики потребує звернути увагу на головний елемент ринку - товар зважаючи на те, що всі господарюючі суб'єкти у ринковій економіці працюють у ринковому середовищі, тобто у межах відповідних товарних ринків. Інакше, їх існування і функціонування не має сенсу. Тобто будь-який господарюючий суб'єкт будь-якого профілю і спеціалізації належить до певного товарного ринку тобто функціонує у межах визначеного товарного ринку. До таких відносяться, крім виробників основного товару, ще й суб'єкти, що надають логістичні сервіси: складські структури, торгівельні організації (оптові і роздрібні) обслуговуючі, експедиторські і інші структури – всі вони належать до одного загального ринку. І об'єднує їх загальна для всіх функція – просування товару по ринку з одночасним його (товару) сервісним обслуговуванням до кінцевого споживача.

Зазначимо, що товар є саме той елемент, який визначає ринок – товарний ринок. Отже саме реалізація функцій товароруку об'єднує відповідних господарюючих суб'єктів між собою в логістичний ланцюг товарного ринку.

Аналізуючи практику організації маршрутів товароруку різних ринків, можливо зробити висновок, що: логістичний ланцюг – це чітко визначений маршрут товароруку з логістичними переходами, в яких відбуваються зміни характеру товарного потоку (кількісні і якісні), а також і зміни власника. При цьому також можуть відбуватись і вартісні зміни. Слід підкреслити, що в даному випадку під товаром розуміються товарні потоки, або партії товару.

Виникає питання, яким чином можна об'єднати господарюючі суб'єкти у логістичний ланцюг? Якщо розглядати логістику, як форму організації товароруку між суб'єктами ринку, то найбільш ефективний спосіб ефективної організації логістики – це об'єднання суб'єктів ринку, яке може відбуватись шляхом застосування інтеграційних механізмів. При цьому об'єктом такої інтеграції у логістичному ланцюгу виступають не стільки підприємства (господарюючі суб'єкти ринку), скільки товар, а точніше – товарні потоки, а також функції цих суб'єктів, що пов'язані з товарним рухом. Так, наприклад, якщо підприємець накопичує виготовлену продукцію на власному складі з метою сформуванню відповідної партії для подальшої її реалізації, то при цьому він приймає рішення щодо обсягів накопичення товарної партії та часу її подальшого руху (продажу) іншому суб'єкту. При цьому він також приймає рішення щодо ціни товару, враховуючи інтереси покупця, а також суб'єктів ланцюга. Отже, відбувається інтеграція інтересів двох або більше суб'єктів ринку, згідно якому включається механізм товаропросування. Сам інтеграційний механізм поєднань інтересів всіх учасників ринку, а відтам і процес товароруку включається при укладенні угоди між постачальником – продавцем і споживачем – покупцем товару [7, 8].

Отже, якщо розкрити зміст терміну «товаропросування» то це організаційно-технологічний процес доведення виготовлених товарів від підприємств-виробників до кінцевих споживачів за певним маршрутом. Цей процес відбувається силами і засобами торговельних підприємств, комерційно-посередницьких формувань та елементів ринкової інфраструктури. Процес товароруку по ринку розпочинається на підприємствах-виробниках - підприємствах різних галузей видобувної, обробної та переробної промисловості, в аграрних господарствах усіх видів і форм власності - в момент передачі готового продукту від одного суб'єкта – власника цього продукту (чи відповідальної структури) – іншому.

Значною мірою така ситуація складається на вітчизняних ринках товарів масового попиту, а саме ринках: зерна, чорних та кольорових металів та металопрокату, руди, цукру, автомобілів, кави, побутової та електронної техніки, нафти та нафтопродуктів, вугілля, газу та інших. Для таких ринків застосовується термін «потік товарів» або «товарна партія» під яким розуміється: «сукупність товарів, які розглядаються в процесі руху по ринку та виконання над ними різноманітних торгово-технологічних, логістичних та інших операцій протягом певного часового інтервалу. Потік товарів має розмірність (кількість (маса, обсяги), поділена на час) і вимірюється в натуральних показниках (т/міс, од./день). Для кількісного визначення потоку товарів найчастіше використовують показник потужності вантажопотоку - кількість товарів, що проходять через певну дільницю за одиницю часу» [1, 5].

Коли потік товару віднесено не до інтервалу часу, а до певного моменту часу, він стає товарним запасом. Потік товару у сфері обігу класифікують за номенклатурою (одно- і багатопродуктові потоки); за транспортно-технологічними характеристиками вантажів у процесі транспортування і навантажувально-розвантажувальних робіт (великогабаритні, важковагові, легковагові, негабаритні, сипкі, наливні, тарно-упаковані, поштучні); за способом затарювання (у контейнерах, на піддонах, у ящиках, тюках, мішках).

Але якщо узагальнити шляхи та методи товаропросування по ринку (нам більш до вподоби термін «товарорух» або «рух товарного потоку»), то їх слід певним чином класифікувати. Наприклад, за принципом вибудування (планування) цих шляхів та методів за напрямками та способами організації маршрутів товароруку, які залежать від багатьох факторів, а саме: виду товару, ринку попиту, його партійності (обсягу партії), логістичної цілісності ринку (внутрішнє пряме споживання, внутрішня переробка, експорт) тощо. Розглянемо це на прикладі побудови логістики ринків плодово-овочевої продукції.

Існуюча система товарного руху на ринку фруктів та овочів в Україні досить різноманітна. Найбільш поширена традиційна схема реалізації плодовоовочевої продукції місцевого походження – це самовивозом, тобто силами самих фермерів-виробників (як правило, середніх та дрібних) з доставкою та реалізацією на роздрібних ринках (базарах) великих міст.

У процесі аналізу були виділені типові канали реалізації плодоовочевої продукції, присвоєний їм відповідний шифр та визначена частка у загальному обсязі товарообігу плодоовочевої продукції (табл. 1).

Безумовно, переважають обсяги реалізації продукції, виробленої вітчизняними фермерами, через місцеві ринки, а також закупівля її великими оптовими компаніями. Існуючі у більшості канали реалізації продукції великими оптовими компаніями, які виступають, як і посередники в період збирання врожаю обумовлені необхідністю швидкого отримання фермерами (повернення) вкладених у вирощування коштів.

Товаровиробники активно користуються цим каналом, тому що не мають можливостей якісного довготривалого збереження продукції та її наступного рівномірного збуту впродовж року (відповідно обладнання складів, сховищ, логістичних центрів).

Таблиця 1.

Типові канали реалізації плодоовочевої продукції

Шифр	Канал реалізації	Частка %
1.1.	Безпосередньо «з поля» - через посередників	15-20
1.2.	Через місцеві ринки сільгосппродукції (базари) – самовивозом	20-30
1.3.	Переробним підприємствам – пряме постачання	15-20
1.4.	Експорт продукції – через великі компанії експортери	3-5
1.5.	Великим оптовим компаніям	30-35
1.6	Торговим мережам (супермаркетам)	10-15

Недоліками цього каналу є диспропорції між заниженою закупівельною ціною продукції у товаровиробника та ціною товару у кінцевого споживача. Занижена закупівельна ціна обумовлена вимушеною необхідністю продажу продукції в стислі терміни, обмежені періодом збирання врожаю. В свою чергу кінцева ціна у споживача необґрунтовано зростає за наявності додаткових ланок в ланцюгу постачань, які займають перекупники. Кожна зайва (необґрунтована економічно) ланка у ланцюгу товароруку може збільшити витрати на просування товару, а також кінцеву його ціну.

Реалізація «з поля» – основний канал збуту свіжої плодоовочевої продукції також і для великих фермерських господарств. Ціна формується місцевим плодоовочевим ринком; у середньому, якщо продукції досить на ринку, ціна складає приблизно 30% від роздрібних цін. Сільськогосподарські виробники активно користуються цим каналом, тому що не прагнуть збільшувати свій ризик і нести додаткові витрати на маркетинг, транспортування й пакування. Основним аргументом є також швидкий розрахунок готівкою. У статистичній звітності, як правило, реалізація «з поля» відображається як реалізація «по інших каналах»; для плодоовочевої продукції частка даного каналу складає близько 50%.

Сьогодні місцеві ринки сільськогосподарської продукції є основним каналом реалізації плодоовочевої продукції для дрібних фермерів і особистих господарств. Ціна на таких ринках, як правило, вище приблизно на 10-15%, порівняно з «реалізацією з поля». Максимальний обсяг продукції, що може продати виробник за один приїзд, складає 3-4 т.

Групування каналів, які використовують виробники фруктів та овочів в залежності від їх розмірів представлені в таблиці. 2.

Таблиця 2.

Сегментація каналів реалізації за розмірами фермерських господарств

Фермерські господарства за розміром	Канали реалізації за шифром згідно таблиці 2.1	
	Виробники фруктів	Виробники овочів
Великі виробники	1.3, 1.4, 1.5,	1.3, 1.4, 1.5,
Середні виробники	1.1, 1.2, 1.3,	1.1, 1.2, 1.3,
Дрібні виробники	1.2	1.2

Канал реалізації продукції через міські ринки передбачає просування товару на ринок та його реалізацію безпосередньо товаровиробниками. Відсутність умов у товаровиробників централізовано

постачати товар великими партіями великим торговим мережам, існування корупційних (тіньових) схем торгівлі суттєво обмежують можливості користування даним каналом. Канал постачань через торгівельні мережі (супермаркети) пред'являє додаткові вимоги до: обсягів, тривалості, періодичності постачань, а також до тари, упаковки в цілому до якості, та ін. Обмежені можливості дрібних виробників забезпечувати ці умови з причин відсутності овочесховищ та відповідного обладнання і створили ситуацію вкрай низької їх частки у товарообігу вітчизняних продовольчих мереж [6, 8].

У зв'язку з вище викладеним вкрай актуальним стає завдання визначення механізмів відновлення ланки зберігання, доробки продукції, створення товарних партій з врахуванням посилення її впливу на балансування каналів просування продукції на ринки, в тому числі нових тенденцій у відтворювальному циклі товароруку продукції.

Повертаючись до теорії зазначимо, що раніше у ході нашого аналізу було визначено, що товар (товаропотоки рухаються на ринку по визначеному маршруту від одного господарюючого суб'єкта (підприємця) до іншого. Таким чином формується логістичний ланцюг (ЛЛ) руху товару.

В найпростішому примітивному варіанті «логістичний ланцюг» складається з двох елементів: виробника товару – він же постачальник та споживача і при цьому виробник виконує всі логістичні функції постачальника.

У такому разі виникає об'єктивна необхідність пов'язати ринкові теорії з теорією логістики товароруку. Враховуючи наші попередні висновки стосовно ЛЛ ринку, характер товароруку по ринковим структурам та узгодження інтересів суб'єктів ЛЛ товарного ринку, ми можемо дати визначення поняття «логістика ринку» у конкретному застосуванні до ринків товарів та послуг.

Отже, «логістика ринку» це розділ економічної науки про організацію ринків, який у практичному застосуванні передбачає визначення напрямів, механізмів та засобів створення ефективних маршрутів логістичного ланцюга релевантного ринку, з врахуванням інтересів всіх учасників ринкового процесу, а саме: господарюючих суб'єктів – учасників ЛЛ (виробників, продавців, покупців товару), а також держави (як в цілому, так і в особі окремих виконавчих органів).

Саме за таким визначенням, яке і передбачає умови побудови ефективної логістики товарного ринку, на ньому в свою чергу виникають передумови відтворювальних процесів. Це і відрізняє поняття логістики ринку від логістики підприємства [9]. Розглянемо критерії відмінностей у визначенні понять «логістика підприємства» та «логістика ринку» у таблиці 3.

Узгодження інтересів і знаходження компромісу між елементами логістичної системи відбувається: на ринковому рівні - усунення конфліктів між суб'єктами логістичних ланцюгів з іншими галузями: виробництва, збуту, транспортування, переробки та утилізації відходів, підготовки виробництва, тощо. Узгодження цілей і досягнення компромісу між виробником (надавачем послуг) та споживачем (користувачем послуг), полягає в тому, що споживач задоволений рівнем виконання замовлення (за ціною і якістю) і витрати виробника є для нього прийнятними.

Відповідно до запропонованої раніше секторної структури товарного ринку, можна спостерігати та аналізувати структуру всього процесу відтворення доданої вартості, який відбувається в кожному секторі, а також нарощується шляхом поступового просування товару від першого (початкового) сектора до останнього (споживчого). При цьому формується увесь відтворювальний цикл товарного ринку [10]. Отже, відтворювальну структуру логістики товарного ринку можна умовно представити у вигляді 4-х секторів. У кожному з яких виконуються певні логістичні операції, включаючи виробництво, а також обслуговування товару, тобто утворюється частина доданої вартості товару.

Досліджуючи таким чином логістичні структури багатьох товарних ринків, що функціонують в економіці України, нам вдалося виявити, що не всі з них задовольняють відтворювальному режиму. На ряді з них виникають збої, затримки а іноді, і зупинки товароруку. Такі збої, бар'єри на шляху руху товарних потоків, виникають з різних причин, як то: запланованих технологічними процесами та умовами договору, а також незапланованими, обумовленими неврегульованістю відтворювальної структури логістики цих ринків, внаслідок чого виникають проблеми, зокрема, такі як:

- нестача сировинних ресурсів (причому тих, які є в країні);
- затримка у часі постачання;
- дефіцит або непомірне зростання цін на енергоресурси (через неорганізованість їх забезпечення);

- проблеми з ефективною реалізацією товарів на внутрішньому ринку;
- відсутність тих або інших необхідних товарів вітчизняного виробництва через занепад (банкрутство) переробних підприємств, нестачі або відсутності інфраструктурних об'єктів (складів, сховищ, холодильників, логістичних центрів, елеваторів, тощо) та ін.

Таблиця 3.

Аналіз відмінностей у визначенні понять «логістика підприємства» та «логістика ринку»

№ п/п	Критерії відмінностей	Опис критерію «логістика підприємства»	Опис критерію «логістика ринку»
1	Мета логістики	Прибутковість суб'єктів логістичного ланцюга	Максимізація відтворювальної вартості. Ефективність ринку
2	Завдання	Організація надання логістичних послуг окремими суб'єктами логістичного ланцюга	Максимізація обсягів внутрішньої переробки товару. Створення нових робочих місць
3	Суб'єкти формування логістики товаропотоку	Домінуючі на ринку структури. Корпорації (ТНК), холдинги, трейдери	1) ІНКОТЕРМС 2) Національні торгові палати 3) Вантажовласники (продавець – покупець) 4) Генеральні експедитори 5) Спеціалізовані логістичні компанії 6) Державні органи управління
4	Функції суб'єктів логістики	Універсалізація суб'єктів ринку (виробників) щодо виконання логістичних операцій	Спеціалізація суб'єктів логістичного ланцюга на виконання окремих робіт, операцій
5	Об'єкти управління	Суб'єкти логістичного ланцюга ринку	Товар, товарні потоки – процеси їх руху (послуги)
6	Механізми управління	1. Інститути регламентації діяльності підприємств 2. Генеральні угоди 3. Контракти на постачання 4. Логістичний маркетинг товаророзпорядника 5. Правила ІНКОТЕРМС	1. Національна інституційна база (Законів, Постанови тощо) 2. Ринкові механізми, попиту пропозиції на ринку 3. Правила ІНКОТЕРМС 4. Інтеграційні механізми об'єднання інтересів та функцій суб'єктів логістичного ланцюга
7	Товар	1. Одиничне та дрібносерійне виробництво технологічно-складних виробів 2. Потоки товарів з низькою доданою вартістю (сировина)	1. Крупнотоварне та масове виробництво товарів масового попиту 2. Потоки товарів з низькою доданою вартістю (сировина)
8	Товарний потік	Мілкі та середні партії	Великі товарні партії (масове та крупне постачання)
9	Спосіб просування товару по ланцюгу	Дискретний товарообмін операцій	Потоковий, налагоджуваний, безперервний
10	Цілісність логістичного ланцюга	Окремі дискретні логістичні ланцюги руху товарів з різних джерел постачання	Організація наскрізної об'єднаної логістичної мережі з охопленням всього товарного обсягу ринку
11	Охоплення ринку	Неповне - що охоплює лише товари суб'єктів, пов'язані з домінуючою структурою певними відносинами	Товари, послуги всіх суб'єктів логістичного ланцюга, в тому складі – виробничі, що виготовлюють ідентичні товари та товари субститути, а також всіх учасників логістичного процесу

Джерело: Розробка авторів

Усі ці причини та їх наслідки, як правило, виникають через те, що відтворювальні логістичні структури багатьох ринків, особливо стратегічних, мають неповну або неефективну відтворювальну структуру. Причому, структура кожного товарного ринку має свої особливості.

На підставі проведених досліджень нами запропонована власна класифікація логістики товарних ринків, побудована на їх угрупованні за наступними ознаками [9, 10]:

- повнота їх відтворювальної структури;
 - наявність (відсутність) у внутрішньому відтворювальному циклі тих або інших секторів (переділів), які можуть утворювати (збільшувати) сумарну додану вартість товару.
 У запропонованій класифікації секторних структур ми виділили наступні види логістичних товарних ринків (табл. 4).

Таблиця 4.

Види логістики товарних ринків

№	Види ринків	Логістична структура ринків
1.	Повні 4-х секторні ринки з розвиненими усіма чотирма секторами	1.1. наявні підприємства усіх секторів
2.	Ринки з неповними (нерозвиненими) секторами	2.1. нерозвинений сировинний сектор; 2.2. нерозвинений виробничий сектор; 2.3. нерозвинений інфраструктурний сектор; 2.4. нерозвинений споживчий сектор.
3.	Неповні ринки (з відсутніми секторами)	3.1. сировинний; 3.2. виробничий; 3.3. інфраструктурний; 3.4. споживчий
4.	Укорочені ринки (з відсутніми 2-ма секторами)	4.1. сировинний, виробничий; 4.2. виробничий, споживчий
5.	Ринки з розширеною відтворювальною структурою	5.1. на початковій (сировинний) стадії руху товару; 5.2. на завершальній стадії руху товару
6.	Продовжені (інтегровані) ринки	6.1. ринки з додатковими переробними секторами та продовженою логістикою

Джерело: Розробка авторів

Розглянемо ці види ринків, починаючи з першого виду. Отже, повний 4-хсекторний товарний ринок має наступну структуру, де кожний сектор логістичної структури об'єднує ідентичні однопрофільні господарюючі суб'єкти (рис. 1).

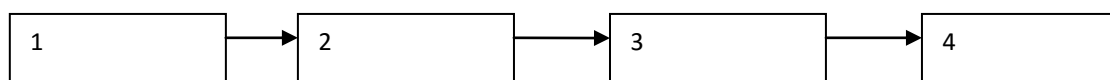

Рис. 1. Секторна структура логістичного ланцюга повного товарного ринку

Це ідеальні ринки, в яких присутні усі фази (сектори) відтворювального циклу, до яких можуть бути віднесені, наприклад: ринки хліба, цукру, вина, молочної продукції, пива, борошна. На таких ринках існує врівноважений баланс обсягів валового виробництва між секторами, коли увесь вироблений в секторі 2 продукт забезпечується власною сировинною базою (сектором 1) і повністю споживається (при задовільному забезпеченні руху товару сектором 3) на внутрішньому ринку (сектор 4), а фінансові потоки, при розрахунках між підприємствами відповідних секторів і державою, адекватні виробленій споживчій вартості і не виводяться (за винятком податкових платежів) з відтворювального циклу.

Розглянемо приклад конкретного ринку. Так, наприклад, в структурі зернового ринку, конкретніше - релевантного ринку пшениці, присутній сировинний сектор - 1, в якому функціонують фермерські господарства різних форм власності, що виробляють (вирощують) пшеницю, яка на цьому етапі не є готовим продуктом, а сировиною або, якщо завгодно, напівфабрикатом. При цьому вона поступає на зерносховища, хлібоприймальні пункти (ХПП), де тимчасово зберігається. Для того, щоб зібрана з поля пшениця стала товарним продуктом, вона потребує відповідної обробки (чищення, сушки і так далі) і наступного зберігання, і хімічної обробки – фіто обробка. Ці операції здійснюють відповідні структури – лінійні елеватори, що входять (по нашій моделі) в сектор 2.

На внутрішньому ринку кінцевими споживачами виступають млини або мелькомбінати, комбікормові підприємства та інші (сектор 4), де зерно, в процесі переробки, перетворюється на інший товар - борошно, комбікорми або інші продукти. Надалі ці нові товари утворюють свої

релевантні ринки зі своєю структурою.

У структурі внутрішнього ринку зерна, як видно, є усі чотири сектори: сировинний, переробний, інфраструктурний і споживчий, отже, товар (в даному випадку - зерно) здійснює повний відтворювальний цикл з максимальною сумарною споживчою вартістю. І на кожному етапі (секторі) проходження зерна по ринку виробляється додана вартість, яка додається до первинної його ціни.

Правда, при цьому слід звернути увагу на те, що на ринку зерна не весь річний урожай зернових проходить повний відтворювальний цикл. Частина його держава купує як страховий резерв або запас, що є гарантом продовольчої безпеки країни. А частина, і значна, експортується, і тим самим, зерно як сировина як би вилучається з наступних стадій переробки і внутрішнього споживання, а, отже, з державних прибутків вилучається недоотримана додана вартість [10, 12].

Вирішення проблеми ефективної організації ринків ідентична проблем організації логістичного ланцюга руху товарів по маршруту, який цей організований ланцюг визначив (табл. 5).

Таблиця 5.

Принцип відтворення ресурсів на вітчизняних товарних ринках

№	Умови за якими можуть відбуватись відтворювальний цикл на ринку	Види логістичних структур, що відповідають цим відтворювальним умовам
	<u>Просте відтворення</u>	
1.	Повний відтворювальний цикл зі 100 % прибутковістю суб'єктів логістичного ланцюгу	1-6
2.	Наявність ринкової рівноваги на ринку: пропозиція-попит	1, 2, 5, 6
3.	Відсутність заборгованості (дебіторської і кредиторської) суб'єктів логістичного ланцюгу	1, 3, 4, 5, 6
4.	Відсутність логістичних бар'єрів на шляху товароруку	1, 4, 5, 6
5.	Наявність (більше 50 % обсягів ринку) корпоративної логістики	1, 5
6.	Інфляція в країні на вище 5 %	5, 6
	<u>Розширене відтворення</u>	
1.	Повний відтворювальний цикл зі 100 % прибутковістю суб'єктів логістичного ланцюгу	Логістичні структури згідно умов простого відтворення
2.	Наявність ринкової рівноваги на ринку: пропозиція-попит	
3.	Відсутність заборгованості (дебіторської і кредиторської) суб'єктів логістичного ланцюгу	
4.	Відсутність логістичних бар'єрів на шляху товароруку	
5.	Наявність (більше 50 % обсягів ринку) корпоративної логістики	
6.	Інфляція в країні на вище 5 %	
7.	Банківські кредити не перевищують (менші на рівень рентабельності) індексу інфляції	1-3, 5, 6
8.	Відсутність вивода капіталів за межі ринку (державних фінансових установ)	1-6
9.	Експорт не перевищує 25 % обсягу ринку при 100 % задоволенні внутрішнього попиту	1, 2.1, 2.2, 5, 6
10.	Розвинута логістична інфраструктура всіх секторів ринку	1-6
11.	Обов'язкова наявність виробничого сектора	1, 2.1, 2.3
12.	Наявність передумов розширення ринку з відповідними інвестиціями та інноваціями	3.1, 3.3, 3.4, 5, 6
13.	Наявність стимулюючого до розширення ринку законодавства (зокрема пільги на інвестиції)	1-6
14.	Досить сильна стимулююча конкуренція (Іц.к. значений)	1-6

Джерело: Розробка авторів

Отже, наша гіпотеза полягає у наступному - ринок може вважатися ефективно організований і діючий, якщо його логістичний ланцюг організований за відтворювальним принципом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладені у статті матеріали дослідження дозволяють зробити висновки, що експорт будь-якого товару, який на ринку виступає сировиною для функціонування наступних його секторів, не створює умов для отримання максимально можливих обсягів доданої вартості, а, отже, для економіки держави – маловигідний. Тому потрібно розвивати ринки з повною та продовженою логістичною структурою.

Побудова ефективної відтворювальної логістики ринку також забезпечується мінімальними витратами пов'язаними з рухом матеріального потоку від постачальника до споживача у мінімально можливі терміни.

Однак, реальний процес переміщення товароруху по ринку пов'язаний з появою на його шляху деяких перешкод (бар'єрів), або точок логістичних розривів, що призводить, з одного боку, до зростання опіру та збільшення витрат на його подолання, а з іншого, до примусового складування (затримки), коли виникає недостатність пропускної спроможності ланки ринкового ланцюга. Тому завданням наступних досліджень ринкової логістики є визначення способів подолання цих перешкод або точок розриву, які погіршують ідеальні умови переміщення матеріальних потоків, каналів товароруху як відхилення від єдиного прямолінійного напрямку.

Такі висновки можна зробити по відношенню до будь-якого товарного ринку, логістичний ланцюг якого закінчується в межах держави експортом сировини або товаром з не виправдано низькою доданою вартістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белявцев М.И., Шестопалова Л.В. Инфраструктура товарного рынка. Київ: Центр навч. літ-ри, 2005. 416 с.
2. Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії: Підручник. Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2004. 416 с.
3. Лисюк В.М., Тараканов М.Л. Логістичний фактор відтворювальної функції виробничих секторів товарних . Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 39. Одеса: ОДЕУ, 2010. С. 98-102.
4. Окландер М.А. Логістика: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 346 с.
5. Экономическая энциклопедия: В 3-х т. / С.В. Мочерный (отв. ред.) и др. Т.1. К.: Изд-во центра «Академия», 2000. 864 с.
6. Тараканов М.Л., Топалова І.А., Маковеев А.П. Складові товароруху плодоовочевої продукції: проблеми та інструменти їх усунення. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2018. Вип. 66. С. 190-196.
7. Лисюк В.М., Нікішина О.В., Зарудна О.П. Інтеграційні механізми в товарних ринках: концептуальна сутність та практична дія . Економічні інновації: Зб. наук. праць. Одеса, 2017. Вип. 63 С. 155-164.
8. Тараканов Н.Л. Региональные логистические системы: проблемы формирования и развития: монография. НАН Украины, ин-т пробл. рынка и экон.-экол. исследований. Одесса, 2013. 312 с.
9. Логістика товарного ринку : монографія / [Буркинський Б.В. та ін.]; за заг. ред. Буркинського Б.В., Лисюка В.М.; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-экол. дослідж. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2018. 244 с.
10. Лысюк В.М. , Деркач Т.В. Воспроизводственная функция товарных рынков. Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2011. 225 с.
11. Лисюк В.М. Теоретико-сутнісний аналіз економічної інтеграції, як економічного процесу. НАН України, Інститут проблем ринку та економіку-екологічних досліджень. - Одеса: ІПРЕЕДНАН України. 2015, № 59. С. 194-201.
12. Нікішина О.В. Механізми регулювання інтегрованого зернового ринку: монографія . Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2014. 450 с.

REFERENCE

1. Belyavtsev, M.Y. & Shestopalova L.V. (2005). Ynfrastruktura tovarnoho rynku Infrastructure of

- commodity market [Infrastructure of commodity market]. Kyiv, Educational Center. lit-ry, 416 [in Russian].
2. Krykavskyy, YE. V. (2004). Lohistyka [Fundamentals of Theory: Textbook]. L., Vat. Na. University Lviv Polytechnic [in Ukrainian].
 3. Lysyuk, V.M. & Tarakanov, M.L. (2010). Lohistychnyy faktor vidtvoryuval noyi funktsiyi vyrobnychkykh sektoriv tovarnykh rynkiv [Logistic factor of reproduction function of production sectors of commodity markets]. Bulletin of Social and Economic Research, 39. Odessa, ODEU, 98-102 [in Ukrainian].
 4. Oklander, M.A. (2008). Lohistyka: pidruchnyk [Logistics: a textbook]. K., Center for Educational Literature [in Ukrainian].
 5. Ekonomicheskaya entsiklopediya, (2000). [Economic Encyclopedia: In 3 t.] S.V. Mocharyn (ed.) And others. K., Izd-o center "Akademiya", 864 [in Russian].
 6. Tarakanov, M.L., Topalova, I.A. & Makovyeyev, A.P. (2018). Skladovi tovarorukhu plodoovochevoyi produktsiyi: problemy ta instrumenty yikh usunennya [Ingredients of commodity rotund of fruit and vegetable production: problems and tools for their elimination]. Odessa, IREPR NAS of Ukraine, 66, 190-196 [in Ukrainian].
 7. Lysyuk, V.M., Nikishyna, O.V. & Zarudna, O.P. Intehratsiyini mekhanizmy v tovarnykh rynkakh: kontseptualna sutnist ta praktychna diya [Integration Mechanisms in Commodity Markets: Conceptual Essence and Practical Action]. Economic Innovations: Coll. Sciences works. Odessa, 63, pp.155-164 [in Ukrainian].
 8. Tarakanov, N.L. (2013). Regional'nyye logisticheskiye sistemy: problemy formirovaniya i razvitiya: monografiya [Regional logistics systems: problems of formation and development: monograph]. NAS of Ukraine, Institute of Prob. market and econ.-eco. research. Odessa [in Russian].
 9. Burkynskyy, B.V. & Lysyuk, V.M. (2018). Lohistyka tovarnoho rynku : monohrafiya [Logistics of the commodity market: monograph]. National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Science and Technology. market and econ.-eco. Research. Odessa, Ipride NASU [in Ukrainian].
 10. Lysyuk, V.M. (2011). Vosproizvodstvennaya funktsiya tovarnykh rynkov [Reproductive function of commodity markets]. Odessa: Institute for Market and Economic and Environmental Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Russian].
 11. Lysyuk, V.M. (2015). Teoretyko-sutnisnyy analiz ekonomichnoyi intehratsiyi, yak ekonomichnoho protsesu [Theoretical-Essential Analysis of Economic Integration as an Economic Process]. NAS of Ukraine, Institute of Market Problems and Economics and Environmental Research. Odessa, IPREED NAN Ukraine, 59, pp.194-201 [in Ukrainian].
 12. Nikishyna, O.V. (2014). Mekhanizmy rehulyuvannya intehrovanoho zernovoho rynku: monohrafiya [Mechanisms of regulation of the integrated grain market: monograph]. Odessa, IREPR NAS of Ukraine [in Ukrainian].